

promesy určité půjčky loterní, stály by ho pětkrát až desetkrát tolik, nežli by pak skutečně mu bylo vyplaceno všech výher).

3. Escompt a lombard. Deposita v uschování a ve správě a ostatní služby bankovní při cenných papírech.

Escomptem směnečním prokazují banky obchodnímu a výrobnímu úvěru nejplatnější služby a sobě zároveň zjednávají nejstálější i nejsnadnější výdělek. Srážka úroková, již při tom banky vyzískají, řídí se arci vždy dle stavu trhu a dle snadnosti, s jakou lze si vůbec opatřiti úvěr.

Nejdůležitějším ústavem pro diskontování směnek bývají všude cedulové banky. Pro ně je nejlehčeji opatřiti si potřebný úvěr, vydávají totiž za směnky diskontované pouze bankovky, které je nic nestojí leč nepatrné tiskací náklady a bankovky ty jsou platnými penězi. Zvláště v těch zemích, kde bankovky není potřebí směňovati za drahý kov (za mince), kde mají zákonitý nucený oběh, je nad míru věcí lehkou pro cedulovou banku poskytovat takto zadarmo (z moci propůjčeného privilegia) zjednaný úvěr na zcela spolehlivé směnky. V zemích, v kterých bankovky se směňují každou chvíli za měnu zákonitou v kov (za běžné mince), banka cedulová sice také má snadný úvěr, ale smí ho použiti pouze tak dalece, aby každou dobu mohla na požádání vyplatit za svou bankovku kovem dle zákonité sazby.

Již dříve stala se zmínka, že sotva kdy se všechny bankovky sejdou, aby za ně banka musila vyplatit hotové peníze, zvláště pokud jinak banka požívá všeobecné důvěry. Větší část vydaných bankovek pravidelně koluje a pouze menší jich množství bývá presentováno bance k výplatě. Nicméně banka musí každé doby toho dbáti, aby také pro případ silnějšího přítoku bankovek byla možnost okamžitě je vyplatit. Z té příčiny musí míti stále značné množství drahého kovu přichystáno v zásobě, které arci se bude řídit, množstvím kolujících bankovek a tedy množstvím poskytovaného úvěru. Všecky bankovky nepotřebují arci býti uhrazeny kovem, ale jistě velká jich část; — pro jednotlivé země je při

dané zásobě kovu stanoven různě nejvyšší obnos bankovek neuhrazených kovem; někde zase určeno je, že musí aspoň určité procento bankovek býti kryto kovem.*)

Když obchod bude míti velikou potřebu hotových peněz, bude si hleděti je opatřiti vydáváním směnek a nabízením jich bance; banka sice za diskontované směnky vyplácí jen bankovkami, ale bankovky ty jsou splatny okamžitě, kdežto směnky za ně nabyté splatí se teprve v době pozdější. Kdyby tedy banka náhle příliš mnoho takových směnek escomptovala, mohlo by se státi, že by jejího pokladu kovového povážlivě ubylo (presentováním bankovek k výplatě) a že by úhrada za to (splatnými směnkami) přišla již pozdě. Tomuto náhlému návalu směnek se banka tedy musí rozhodně brániti, tím že pro nabízené směnky bude čítati vysoké procento úrokové srážky a tak velmi mnohé přílišným zdražením úrokové míry odežene (nebo je přinutí zaopatřiti si drahý kov jiným lacinějším způsobem). Banky, které nemají povinnosti směňovati své bankovky za drahý kov, jsou nuceny v tom případě zdražovati úvěr, protože přes určitou míru vydané bankovky podléhají pak dani. — Takto vysokými diskontními sazbami banka musí se hájiti proti nemírnému úbytku svého pokladu kovového; někdy stačí již mírné zvýšení diskontní sazby, druhdy však jen úžasným stupňováním diskontu některé cedulové banky dovedly obhájeti své zásoby kovové. Tak banka anglická dosti často je nucena stanoviti diskont na 5 až 7⁰/₀ ročně, říšská banka německá i nad tu sazbu (v r. 1907 na 7¹/₂⁰/₀).

*) Banka rakousko-ulerská smí vydati bankovek 2¹/₂ násobné množství, nežli má kovu v zásobě (40% bankovkového oběhu musí býti uhrazeno). Od r. 1894 však za ono zlato, které do ní vložily obě naše vlády a za které si vybraly bankovky (dle sazby 1 kg. ryzího zlata = 3280 K), smí právě jen tolik bankovek kolovati, kolik jich vláda dostala od banky za své zlato. Když tedy banka by měla 1480 mil. K kovu (zlata, stříbra a devis na zlaté mince cizozemské), a jestliže z toho množství vlády 400 mil. K zlata vložily za stejný obnos bankovek, může banka vydati: především 400 mil. K za zlato od vlád uložené a nad to 2¹/₂ násobně tolik za zbývající množství 1080 mil. K kovu, čili 2700 mil. korun, tedy celkem 3100 mil. K bankovek (2700 + 400) směla by vydati. Aby však vydávání bankovek přes potřebnou míru se nedělo, jest stanoveno, že 400 mil. K smí jich kolovati neuhrazených (zlatem) úplně

Když naopak úvěr je všeobecně levný, nemohla by cedulová banka tak snadno své přebytečné kapitály zužítkovati, kdyby udržovala vysokou diskontní sazbu. Když její zásoba (portefeuille) směnek se tenčí, je to tedy pokynem, aby snížila diskont a hleděla aspoň značným rozpůjčením postrádatelných peněz, třeba za mírný úrok vydělávati. Za takových dob slabé potřeby peněz a chabých obchodů bankovních klesá diskontová sazba úřední na bursách západoevropských i trvale na 20/0, kromě toho na burse cedulová banka, chce-li najíti dosti materialu k escomptnování, musí jíti často ještě mnohem níže pod tuto úřední sazbu.

Podle toho je diskont banky cedulové patrně velmi spolehlivým barometrem tlaku peněžního; vysoký diskont bankovní ukazuje tíseň peněžní, všeobecnou potřebu rozsáhlých úvěrů; nízký diskont je znamením, že úvěru není daleko tolik potřebí, kolik se ho nabízí. Proto také v těch ročních dobách, kdy výroby určité intensivněji se počínají provozovati, kdy jsou tak zvané campagnes pro jednotlivá odvětví průmyslová, stoupá pravidelně diskontní sazba. U nás to bývá pravidlem na podzim, kterou dobou začíná nová výroba surového cukru, piva, líhu, škrobu a podob., kdy vede se značný obchod s obilím, potřebí zvýšiti dolování uhlí atd. Také v jiných státech touž dobou jsou větší požadavky na úvěr a vzájemně to pak objevuje své účinky v celé světové tržbě; proto na podzim pravidelně všeobecně diskont stoupá a po vánocích zase poněkud klesá. Arci postup ten může často mimořádnými i neočekávanými událostmi býti pozměněn.

Příkladem cedulové banky musí se arci rovně řídití banky ostatní, jich diskontní sazba přizpůsobuje se diskontu banky cedulové (t. zv. diskontu bankovnímu — Bankzinsfuss). Ostatní banky nemají pak tolik neomezené prostředky k propůjčování úvěru diskontem jako banky cedulové, jejich prostředky se řídí

beze vší daně, co nad to se jich vydá, že podléhá dani 5% ročně (a sice pro rata temporis). Při předpokládané zásobě kovu směla by tedy banka vydati 1880 mil. K bankovek nezdaněných a 1220 mil. K dani podrobených. Do kovového pokladu může si banka započítati devisy na cizozemské zlaté mince až do výše 60 mil. K.

právě množstvím vkladů jim uvěřených a vedle toho rozsahem jiných pravidelných obchodů aktivních. Proto také banky cedulové vykazují nejvyšší sumy diskontovaných směnek. Mezi nimi nachází se též mnoho směnek reescomptovaných. **Reescomptem** rozumí se podávání směnek k escomptu od některé banky, která jich sama diskontováním nabyla. Reescomptem přicházejí v oběh také takové směnky, které by jinak nemohly býti spolehlivým uložením kapitálu. Menší banky půjčí svým klientům peníze na směnky, nebo diskontují směnky jejich, protože jsou jim dobře povědomy jich hospodářské poměry; když pak směnky takové jsou opatřeny rubopisem některého menšího bankovního závodu jinak spolehlivého, nabývají schopnosti k escomptu u větších bank. Takto tedy prostředkováním malých bank ve formě reescomptu mohou dostati úvěr také nepatrní živnostníci, malí obchodníci a jiní producenti v malém vlastně od vzdálených velikých bank.*)

Zvláštní pečlivost musí banky věnovati výběru materialu k diskontování podávanému. Jednak to musí býti směnky spolehlivé, opatřené tedy podpisy osob k placení schopných — obyčejně se žádají dva až tři podpisy takové, — jednak nesmějí směnky ty býti na

* O rozsahu portefeuille-u směnečného u jednotlivých bank našich koncem roku 1907 učiníme si pojem z uveřejněných bilancí. Směnek měly:

	mil. K		mil. K
rakousko-uherská banka . . .	748	banka pro země rak . . .	106
anglorakouská banka	81	dolnorak. escomptní . . .	46 ¹ / ₂
bankovní jednota víd. . . .	145 ¹ / ₄	první rak. spořitelna . . .	70
rak. úvěrní ústav pozemkový	44	Unionbanka vídeňská . .	61 ¹ / ₂
kreditní ústav	160 ¹ / ₄	Všeobecná depositní banka	21
		Vídeňský girový a kas. spol.	23 ¹ / ₂

U pražských bank touž dobou byl escompt směneční:

	mil. K		mil. K
česká escomptní banka	37 ¹ / ₄	Zemská banka kr. Čes. . .	57
česká Union	58	Hospodář. úvěrní banka . .	4 ³ / ₄
Živnostenská banka	94 ¹ / ₂	Pražská úvěrní banka . . .	7 ¹ / ₂
Česká průmyslová banka . . .	18	Ústřední banka něm. spořit	9 ³ / ₄
Česká spořitelna	22 ¹ / ₂	Ústřední banka čes. spořit.	50 ¹ / ₂

Proti 748 mil. K směnek u rakousko-uherské banky escomptovaných měla touž dobou říšská banka německá portefeuille 1046 mil. ř. m. (asi 1230 mil. K), banka francouzská asi 1550 mil. fr. (přes 1470 mil. K) a banka anglická asi 40·8 mil. liber šterlinků (asi 980 mil. K).

příliš dlouhou dobu vydané, musí to býti tedy směnky po většině krátkodobé —; banka rakousko-uherská ne-escomptuje směnky, které jsou přes 92 dni splatné. — Aby se mohla banka dověděti, které firmy jsou spolehlivé, či vlastně které a kolik podpisů na směnce stačí, k tomu jsou zvláště zřízeny u discontních oddělení kommise — sbory censorů (Censoren collegien), — které rozhodují, hodí-li se podávaná směnka k escomptování. Ke zjednání úvěru pomocí diskontu zřizují se po případě u jednotlivých bank spolky úvěrní, jichž členové ručí solidárně za zaplacení smenek; k tomu cíli musí zaplatiti členský příspěvek, z kterého se sbírá rezervní fond a tímto rezervním fondem kryjí se pak možné insolvence.

Dle stejných zásad jako směnky diskontují se také warranty. O warrantu platí vůbec směneční právo a kromě toho je mu zástavou zboží ve skladišti uložené. Warrant, má-li býti escomptován schopený, smí obsahovati obnos půjčky jen do určitého procenta ceny zboží zastaveného. Diskontová sazba pro warranty je zrovna tak vysoká jako pro směnky. — Touž úrokovou mírou diskontuje banka rakousko-uherská slosované cenové papíry, kupony, částečné hypotekární poukázky (salinky), pokud do jich splatnosti není déle nežli tři měsíce.

Směnky, které jsou na delší lhůtu splatné nežli na tři měsíce (92 dni), nediskontuje banka cedulová (leč v omezené míře z prostředků a na účet svého rezervního fondu, pokud k tomu stačí) a proto majitelé jich, třeba byli sebe spolehlivější, musejí se obracet na jiné banky. Proto také výše diskontu bývá při směnkách dlouhodobých patrně vyšší nežli úřední bankovní sazba. Pro ostatní banky se pak dosti dobře vyplácí diskontovati takovéto delší směnky, jednak si tím ukládají své kapitály na vyšší procento, jednak si mohou zjednatí později reeskomptem u banky cedulové za nižší procento hotové peníze, takže vlastně pokud není směnka splatná déle 6 měsíců, neukládají tím banky své peníze také na delší lhůtu nežli tři měsíce (tři měsíce směnku podrží a potom ji mohou již u banky cedulové reescomptovati).

Jak tím při trochu jen vyšší sazbě se dá dosti značně po případě vydělati, poznáme z tohoto příkladu: Směnka splatná 15. listopadu byla diskontována 26. července; suma směneční 3000 K. Poněvadž je doba splatnosti 112 dní, nemůže býti diskontována od banky cedulové; pro nejlepší směnky čtyřměsíční se pak toho dne na burse počítal diskont až $4\frac{1}{4}\%$. Diskont směnky hořejší vypočteme dle známého vzorce:

$$4\% \text{ za } 112 \text{ dní } K \frac{3000,112}{9000} = 112:3 = 37,33\frac{1}{3} \text{ K}$$

a k tomu připočteme $\frac{1}{4}\%$, co je $\frac{1}{16}$ předešlého obnosu $2,33\frac{1}{3} \text{ K } 39,67$

Za 20 dní (dne 15. srpna) se může již směnka reeskomptem prodati rakousko-uherské bance a diskont činí

$$4\% \text{ za } 92 \text{ dní } K \frac{3000,92}{9000} = K 30,67$$

Vydělalo se tedy za oněch 20 dní celkem K 39,67 — K 30,67 = K 9,—, čili za den 0,45 K. Ze sumy 3000 K činí to $0,015\%$ denního, což je $5,4\%$ ročně. Při okamžité tísni peněžní bývá rozdíl mezi bankovní sazbou a sazbou pro směnky čtyřměsíční po případě i $\frac{1}{2}\%$ a výše ještě.

Vedle eskomptu nejdůležitější a nejpravidelnější aktivní obchod bankovní jsou půjčky na zástavy movité (gegen Handpfand), pravidelně a po výtce (skoro výlučně) jsou to půjčky na cenné papíry (aspoň u větších bank), totiž na částečné dluhopisy a akcie. V bankovním názvosloví zovou to lombardem, co má původ historický, jelikož to provozovali původně italští (lombardští) peněžníci (tehdy arci jen na cenné věci jiné, jako na drahé kovy, skvosty, po případě jiné cenné zboží). Lombard ovšem není tak rozšířený jako směneční diskont, nicméně je velmi vydatným zdrojem důchodů pro úvěrní ústavy také proto, že úroková sazba půjček těch je vyšší vždy nežli sazba diskontní. *)

*) Pro porovnání uvádíme zde lombard (výhradně na cenné papíry) důležitějších bank koncem r. 1907:

banka rakousko-uherská 125 $\frac{1}{3}$ mil. K

banka pro země rak. 69 $\frac{1}{2}$ mil. K
dolnorak. escompt. spol. 14 $\frac{1}{2}$ „

Proč sazba lombardu je dražší, nežli diskontová míra úroková, vysvětluje se z několika příčin. Cenné papíry v zástavu dané musí se zvláště uchovávat, aby se po vypršení půjčky mohly vrátiti, (často se ovšem mohou vrátiti také jen kusy téhož druhu a stejného množství; to zvláště je pravidlem při reportu). Kapitály od banky na papíry půjčené vážou se trvaleji nežli diskontem směnečním, jelikož za směnku lze si zjednatí peníze kdykoli reeskomptováním. Konečně je určitá manipulace při těchto půjčkách nutná, jelikož se musí o nich a o jejich splacení vésti pořádné seznamy, kdežto při směnkách se pouze jedná o jich inkaso.

Na cenné papíry nepůjčuje se nikdy jich plná kursovní cena, nýbrž jen od 50—90⁰/₀ kursovní hodnoty podle spolehlivosti cenných papírů. Jednotlivé banky směřjí půjčovati jen na zvláště spolehlivé papíry, na př. na papíry poskytující sirotčí jistotu (*pupillar-sichere Papiere*). Jsou to papíry, v kterých se také ukládá jmění sirotků deponované u soudů (odtud jméno „sirotčí“ jistoty). Tato vlastnost sirotčí jistoty uděluje se u nás mocí zákonodárnou (říšská rada se schválením panovníkovým) a přísluší zejména všem státním a jiným veřejným dluhopisům, zástavním listům hypotečních bank a některým prioritním obligacím dráh a zvláště spolehlivým akciím dráh, ku př. akciím dráh garantovaných. Pouze na papíry sirotčí jistoty směřjí půjčovati spořitelny a banky veřejné vůbec, také pravidelně banka rakousko-uherská, která uveřejňuje výkaz všech papírů, které lombarduje, zároveň až

rak. úv. ústav pozemk	48.9 mil. K	první rak. spořitelna	65 ³ / ₄ mil. K
bank. jednota víd.	15 ¹ / ₂ „	Unionbanka víd.	21 ¹ / ₂ „
kreditní ústav	54 „	Anglorak. banka	13 „

U pražských bank touž dobou se lombard zvláště všude nevykazoval a byl celkem nepatrný. — Sluší však podotknouti, že v hořejším výkaze v lombard započteny také půjčky reportem poskytnuté.

Zajímavé je srovnání výkazy ty s r. 1906. Tehdy činil lombard (a report) u

rak.-uh. banky	99 - mil. K	banky pro země rak.	97.2 mil. K
anglorak. banky	22.1 „	dolnor. esc. banky	12.6 „
rak. úv. úst. pozem.	65.8 „	I. rak. spořit.	78.0 „
bankovní jed. vídeňské	14.9 „	Unionbanky	34 — „
kred. úst.	69.8 „		

do kterého procenta kursovní hodnoty povoluje půjčku. — Vypůjčující musí stále krýti svou půjčku určitým procentem kursovní hodnoty, když při klesání kursů úhrada cenných papírů na to nepostačuje, musí se buď část půjčky splatit anebo se musí zástava doplnit novými cennými papíry.

Na lombardované cenné papíry může dostati dlužník listinu, v níž uvedeny zastavené papíry a podmínky půjčky; listina ta je zároveň legitimací pro vyzvednutí cenných papírů, když byl dluh splacen; bývá vydána na jméno nebo na majitele, a bezelstný její držitel se považuje za vlastníka papírů zastavených; kdyby se zmařila, nutno ji amortisovati zrovna jako každý jiný cenný papír na majitele. V listině té bývá pak mimo udaný již obsah na př. tento text ještě: „Na zástavu udanou bylo vyplaceno 5000 K, slovy: Pěttisíc korun, jako hotová záloha. Zavazuji se tedy ode dneška za tři měsíce splatit tento obnos, načež se mi vrátí zástava; kdyby klesla cena kteréhokoli cenného papíru daného v zástavu, zavazuji se bez jakéhokoli vyzvání ihned tolik k zástavě dodati, aby banka byla vždy kryta 20⁰/₆ pod denním kursem za poskytnutou půjčku. Kdybych tak přesně dodati k zástavě opomenul, nebo kdybych se splacením půjčky prodlel, je banka oprávněna uhraditi si obnos půjčky prodejem všech cenných papírů beze všeho soudního řízení a sice tak, jak to stanoví čl. 311. obch. zák. a čl. III. minist. nařízení z 28. října 1865 čís. 110 ř. z. — Banka je oprávněna považovati každého, kdo jí tento zástavní lístek přinese, za vlastníka zástavy a míti jej za zplnomocněného, aby podnikl jakoukoli vůbec dovolanou změnu s dotýčnou zástavou. Kdyby se tento lístek ztratil, musil by se amortisovati u obchodního soudu.“ — Bankovní ústavy pod dozorem státním mohou při každém prodlení dlužníkově použití onoho vytčeného výhodného zástavního práva (dle čl. 311 obch. zák. a cit. čís. nařízení), třeba by si to výslovně ani v listině nevymínily.

Banky přijímají cenné papíry k uschování, jsou to původní pravá deposita, kde bankéř se zavazoval vrátiti svěřenou věc in specie, t. j. zrovna ty individualní kusy, které od schovatele obdržel (*depositum regulare*.*). Nyní často také již při papírech cenných nestojí ukladatel na tom, aby mu vráceny byly na požádání zrovna ty kusy, které uložil, nýbrž žádá pouze stejné množství téhož druhu (*tantumdem ejusdem generis* — to je již *depositum irregulare*, banka stává se vlastníkem papírů a má pouze vůči schovateli obliigační závazek). Má-li se vlastnictví uložených kusů stále rezervovati pro ukladatele, bude arci potřebí složitější manipulace a tedy také vyššího poplatku za uschování. Někdy se podá bance *depositum* takové uzavřené, a vlastník si může pak na legitimaci sám vše potřebné v příčině jeho pořizovati; *deposita* taková bývají uschována ve zvláště bezpečných skříních, k nimž přístup pravidelně je možný jen společným otevřením se strany ukladatele (nebo jeho zplnomocněnce) a se strany banky (obě strany mohou jen dohromady svými klíči otevřít).

Vedle těchto *deposit* k pouhému uschování svěřují se bance papíry cenné ke správě. Banka pak činí všechna potřebná opatření, aby spravovala užitečně jmění jí takto svěřené. Inkasuje jich splatné kupony, (které po případě zapíše do běžného účtu klientova, vede-li mu jej náhodou), prohlíží slosovací listiny, zdali papír snad není ke splacení určen, přihlásí papíry k případné konversi nebo ke splacení dle vůle schovatelovy, opatřuje v čas nové kuponové archy (na talony), zaměňuje po případě zatímní (*interimní*) lístky za definitivní cenné papíry, vykonává právo odebrati nové akcie ke starším při nových emisích, a platí za uschovatele nutné splátky na nesplacené dosud cenné papíry (akcie). Za to arci má nárok na nahrazení všech hotových nákladů jakož i účtuje si mírnou provisi za svou správu.

*

*

*

*) Ostatní vklady peněžité, kde bankéř stává se vlastníkem jich, zovou se také *deposits*, ale je to tak zvané *depositum irregulare*.

Banky jsou pravidelně zařízeny také na všeliké efektivní obchody s cennými papíry. Lze kupovati a prodávati u nich cenné papíry zrovna za týchž podmínek a dle týchž úplně usancí jako na burse. V té příčině banky vůči širokému obecnímu zastupují úplně funkci burs; komu není možný přístup na bursu, může tímto prostřednictvím účastniti se všech výhod (efektivních) obchodů bursovních, pouze diferenční a lhůtní obchody nelze tak snadno v bankách uzavírati, o čem však již byla řeč dříve. (K tomu své služby nabízejí zase bankéři jednotlivci a jiní spekulanti).

Banky konají však také všechny jiné nutné služby vzhledem k cenným papírům. Splatné kupony a splatné cenné papíry honorují a to pravidelně (aspoň ve větších městech) úplně beze vší provise. Opatřují na dodané talony nové kuponové archy a vůbec konají všechny ony nahoře uvedené služby, obstarávané pro ty, kteří jim dali depozita do správy.

Těmito všemi službami, jež banky k vůli svým ostatním obchodům buď zcela nezištně neb aspoň za minimální poplatky na prospěch majitelů cenných papírů podnikají, nabyly cenné papíry teprve pravé obliby a jsou schopny té obrovské cirkulace a velikolepého hospodářského úkolu, který jim v moderním hospodářství připadá.

V následujícím bude vyloženo podrobně o jednotlivých druzích cenných papírů hlavně v naší monarchii kolujících, z čeho již sám sebou veliký jich obchodní a národohospodářský význam vysvitne. Při důležitějších druzích, — zvláště při státních dluhopisech, — bude vzat zřetel také k cizozemským efektům a k jejich historickému vývoji.*)

*) Podrobnějším vyložení cenných papírů státních a větším zřetelem k cizozemským dluhopisům liší se podstatně toto druhé vydání od prvního. Z té příčiny také bylo v dalším pro druhé vydání voleno jiné rozdělení látky.